

ПРИНЦИПОВО-КРИТЕРІАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО КОНВЕРГЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА В ІНСТИТУЦІЙНУ СИСТЕМУ ЕКОНОМІКИ

Встановлено закономірний характер складного сучасного стану управління ресурсами та активами промислових підприємств. Розроблені пропозиції з приводу застосування інвестиційно-фінансових, логістичних та збутових інструментів управління товарно-грошовими потоками в якості засобів мобілізації підприємством ресурсів та конвергенції в інституційну систему економіки.

Ключові слова: управління активами, інституційна система, критерії управління, матеріальне забезпечення.

Процес управління ресурсами та активами передбачає реалізацію системи завдань та цілей, на основі яких досягається головна мета підприємства в ході здійснення господарської діяльності. І хоча на сучасному етапі економічного розвитку чітко простежується дезінтеграція функцій менеджменту підприємства у частині управління активами та несистемна, нерациональна і суперечлива політика управління ресурсами, логічно припустити, що підвищення ефективності їх діяльності неодмінно супроводжується дотриманням принципів забезпечення активами та ресурсами. Останнє виступає актуальним аргументом на користь пошуку інноваційних інструментів управління активами, і, з огляду на обмежений потенціал підприємств, шляхів мобілізації ресурсів економічної системи для досягнення цілей господарської діяльності.

Метою статті є визначення принципів та критеріїв управління активами підприємств на основі завдань мобілізації ресурсів економічної системи та розвитку ринкових інститутів.

З огляду на актуальність, суть пропонованих принципів зводиться до узгодження політики та стратегій управління ресурсами і активами з умовами операційної діяльності, а також кон'юнктурними зрушеннями цільових ринків, ринків матеріально-технічних ресурсів, застосування адекватних інвестиційно-кредитному ринку інструментів фінансового менеджменту. До вказаних принципів слід зарахувати узгодження політики управління активами та ресурсами з короткотерміновими перспективами операційної діяльності, а також її потенційної диверсифікації. Формування та відтворення активів, забезпечення їх структурної адекватності потребам операційної діяльності має відповідати закономірностям застосування відповідно життєвого циклу підприємства (рис. 1).

Як свідчить практика, найбільша здатність у підприємства досягнути цілей та адекватності забезпечення активами властива для початкових етапів розвитку, тобто формування матеріально-ресурсної бази. Зміни ринкової кон'юнктури на етапах зростання вимагають корегування матеріально-ресурсного забезпечення. Проте відносно нові технології повною мірою доповнюються додатково придбаними ресурсами та широко розповсюдженими матеріалами [1, с. 581].

Витрати на забезпечення додаткового матеріально-ресурсного забезпечення знаходяться на низькому рівні, а політика управління активами залишається еластичною, із здатністю адекватно реагувати на вимоги змінити операційну діяльність.

На етапі зрілості розпочинається втрата еластичності політики управління активами, яка досягає апогею на етапі занепаду. На цих стадіях життєвого циклу керівництво підприємств усвідомлює неспроможність часткового оновлення через невідповідності старих технологій, що виступають базою організації ресурсного забезпечення новим ринковим техніко-технологічним пропозиціям. Водночас на етапі зрілості підприємство намагається уникнути відволікання ресурсів від основних господарських операцій та одночасно досягнути максимальної окупності наявних активів з накопиченням амортизаційних фондів.

Режим тотальної економії на етапі занепаду також робить часткове оновлення можливим винятково за критичної необхідності. Зрештою, невідповідність нових технологічних пропозицій базовим, застосовуваним на підприємстві технологічним рішенням робить можливим радикальне оновлення активів лише на етапі відродження.

Інший принцип – узгодження обсягів та структури активів і ресурсів з обсягом та структурою виробництва, що передбачає управління довгостроковими фінансовими вкладеннями, а також управління дебіторською заборгованістю і короткотерміновими фінансовими вкладеннями. Тобто, управління активами здійснюється в розрізі: основних засобів, нематеріальних активів, запасів товарно-матеріальних цінностей виробничого призначення, грошових активів, тощо.

Управління позаоборотними операційними активами передбачає врахування форм задоволення потреб, серед яких наявна практика допускає: придбання у власність, застосування оперативної чи фінансової оренди. Однак слід пам'ятати, що модернізація механізму управління ресурсами та активами допускає використання нових форм мобілізації ресурсів та отримання в користування активів, до яких варто зарахувати застосування фінансового та оперативного лізингу, логістичних систем типу «Канбан» тощо. Сучасний етап, на додаток

до традиційно застосовуваних, передбачає й інші підходи, насамперед ефективні на етапі зрілості і занепаду підприємства, до яких наприклад можна віднести аутсорсинг – переведення частини виробництва на підприємства контрагентів, що дозволяє уникнути втрат через неможливість мобілізації активів.

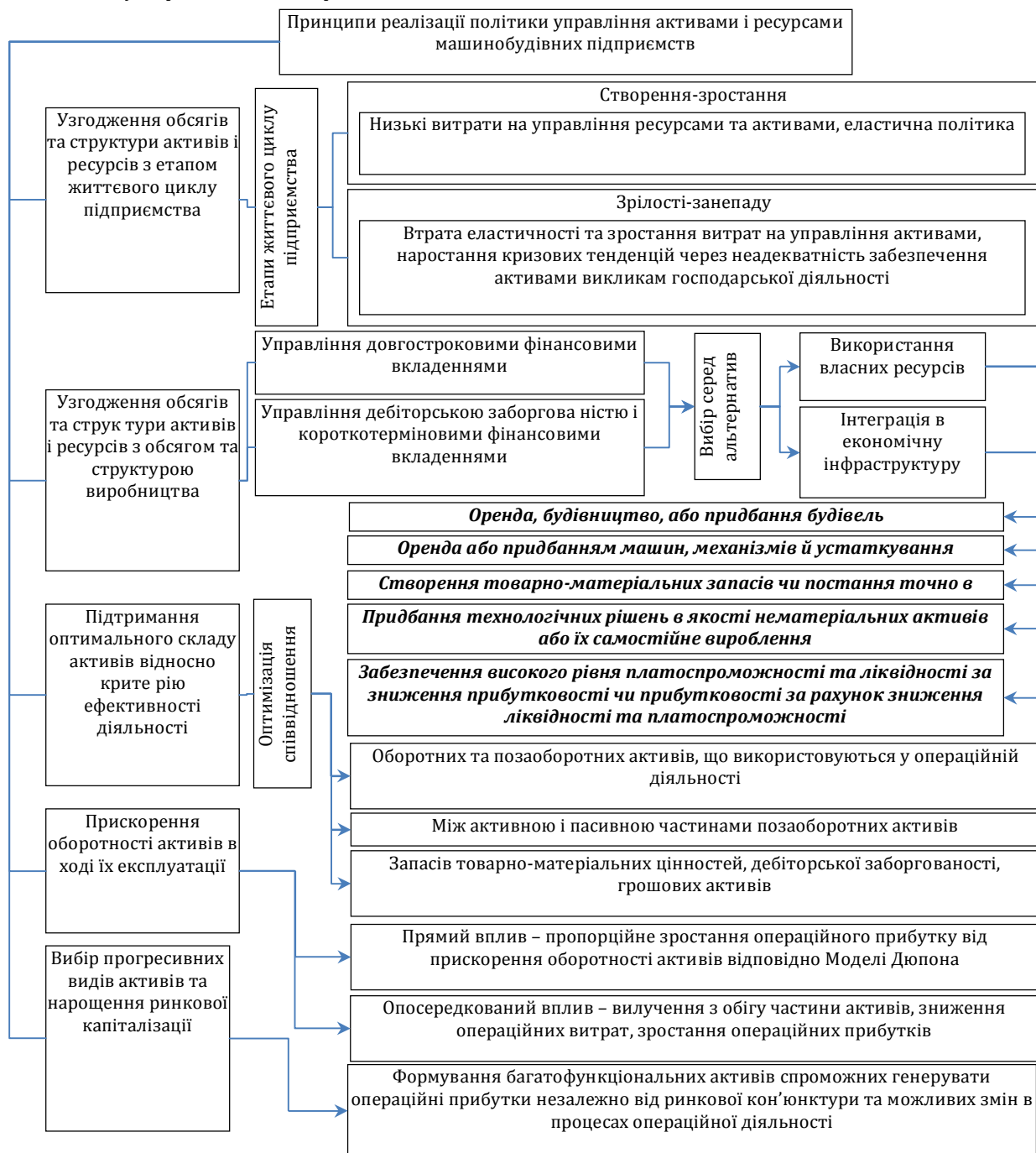

Рис. 1. Принципи управління активами та ресурсами підприємств в ході конвергенції в інституційну систему економіки (запропоновано автором)

На етапі розробки пропозицій стосовно конвергенції господарської діяльності у економічну інфраструктуру здійснюються на основі вибору оптимальних для суб'єкта господарювання альтернатив, де зокрема обирають: оренду, будівництво або придбання будівель; оренду або придбання машин, механізмів й устаткування; створення розміру товарно-матеріальних запасів; придбання технологічних рішень у якості нематеріальних активів або їх самостійне вироблення; забезпечення високого рівня платоспроможності та ліквідності за зниження прибутковості чи

прибутковості за рахунок зниження ліквідності та платоспроможності тощо.

Третій принцип стосується підтримання оптимального складу активів відносно критерію ефективності господарської діяльності. Оптимізація активів вимагає, з одного боку, ефективного їх використання та ліквідації незастосовуваної частини, а з іншої – нарощення можливості генерувати операційні ефекти. Тобто підприємству доводиться вибирати серед критеріїв-альтернатив: мати високий потенціал для формування майбутніх ефектів чи максимізувати

поточну ефективність.

Четвертий принцип визначає прискорення активів в ході їх експлуатації. Вимога дотримання цього принципу продиктована впливом прискорення активів на зростання операційного прибутку. Об'єктивно процес прискорення обороту активів досягається раціоналізацією управління фінансовими потоками в ході здійснення операційної діяльності. Водночас світова практика пропонує низку фінансово-збутових інструментів, серед яких, зокрема, вексельна форма розрахунків, лізинг, факторинг тощо [2, с. 56-57]. Розвиток останніх в Україні на сучасному етапі обмежується відсутністю відповідної інституційної системи та, вочевидь, неготовністю керівників понести додаткові фінансові витрати на конвергенцію господарського механізму підприємств у інституційну систему економіки, галузей, фінансового та інвестиційного секторів. Зрештою, відповідно до традиційно застосовуваних підходів, прискорення обороту активів за моделлю Дюпона забезпечує пропорційне зростання операційного прибутку, генерованого цими активами [3, с. 55].

Опосередкований вплив зростання оборотності активів виявляється через зниження їх часткової потреби, і, як наслідок, витрат на залучення, обслуговування та управління. У підсумку прискорення оборотності активів забезпечує зниження операційних витрат та зростання операційного прибутку.

П'ятий принцип вимагає вибору прогресивних видів активів відповідно до критерію нарощення ринкової вартості суб'єкта господарювання. Необхідність вибору з числа наявних альтернатив обумовлена, поряд з описаними вище принциповими вимогами, доцільністю використання об'єктів та інструментів, що завдяки багатофункціональності, перспективності та спроможності генерувати прибуток незалежно від ринкової кон'юнктури, процесів операційної діяльності та як наслідок підтримувати і нарощувати капіталізацію підприємства.

З огляду на запропоновані принципи стратегія на конвергенцію в ринкові інститути гіпотетично має відповідати комплексу завдань машинобудівного підприємства, серед яких варто назвати як традиційні: безперерійність виробничого процесу з формуванням груп активів відповідно до обсягів господарських операцій та тривалості операційного і фінансового циклів; прискорення оборотності активів шляхом збільшення їх частки з високою оборотністю та зниження частки активів з тривалим оборотом, тобто формування активів з: сировинно-матеріальних запасів, що не потребують утворення страхових резервів; готової продукції, на яку існує високий попит; грошових засобів у обігу; з одночасним зниженням: сезонних сировинно-матеріальних запасів; готової продукції, попит на яку залишається низьким; довго- та короткострокової дебіторської заборгованості; поточних інвестицій терміном більше шести місяців та неліквідних фінансових інструментів; підтримання ліквідності оборотних активів, необхідної для забезпечення платоспроможності за поточними зобов'язаннями, що реалізується на основі контролю обсягів абсолютно ліквідних та прирівняних до них активів; нарощення рентабельності оборотних активів шляхом використання вільних залишків для формування портфеля поточних фінансових інвестицій спроможних забезпечити прямий дохід у вигляді відсотків та дивідендів; зниження ризиків, пов'язаних з

формуванням та використанням оборотних активів, головними з яких є неритмічність та зупинки виробничого процесу внаслідок відсутності фінансових ресурсів.

Слід констатувати, що успішність досягнення зазначених традиційних завдань в умовах сучасної ринкової кон'юнктури стоїть під сумнівом через відсутність достатнього для цього матеріально-ресурсного потенціалу та несприятливих економічних тенденцій на фінансово-інвестиційному і цільових збутових ринках. Як наслідок, аналізовані підприємства неспроможні поповнити матеріально-технічну базу та фінансові активи за рахунок високих результатів господарської діяльності. Аналогічним чином, формування матеріально-технічної бази та інших груп активів не можливе за рахунок фінансово-інвестиційних інструментів.

Світова практика виробила низку системних підходів, що пропонують принципову відповідь для вирішення проблем управління господарськими активами, і передбачають мобілізацію ресурсів ринку – економічного середовища функціонування підприємства. Об'єктивно, способи мобілізації ресурсів реалізуються у специфічних спеціалізованих фінансово-кредитно-збутових інструментах, які виступають механізмом взаємодії з контрагентами та на основі вдосконалення традиційних фінансових операцій джерелом формування додаткових господарських чи комерційних ефектів. Гіпотетично перелік наявних у межах світової практики інструментів мобілізації ринкових ресурсів відповідає наведеним вище завданням (рис. 2).

Разом з тим, їх застосування має вибірковий характер у межах функціональних можливостей і завдань, що стоять перед підприємствами. Властива досліджуванним підприємствам практика жорсткого режиму економії, вочевидь, на початкових етапах ставить під сумнів можливість додаткових витрат на управління активами, доцільність застосування яких на сучасному етапі також обмежується досвідом управлінського персоналу. Зрештою, традиційний – консервативний – підхід вітчизняних машинобудівних підприємств передбачає формування страхових виробничих резервів на випадок форс-мажорних обставин забезпечення сировиною і матеріалами, збоїв внутрішніх режимів виробництва, затримки інкасації дебіторської заборгованості, активізації попиту покупців тощо.

Традиційний підхід гарантує менеджменту підприємств низькі господарські ризики [4, с. 8-10]. Ефективність управління оборотними активами залишається на невисокому рівні, що також є причиною перспективної невизначеності, вимагає радикальної модернізації політики управління активами, і поглиблення конвергенції з інституційною системою економіки.

Сучасна ринкова кон'юнктура залишає можливість підвищити ефективність функціонування та уникнути банкрутства винятково за рахунок агресивного підходу [5, с. 24], у межах якого відбувається мінімізація страхових резервів. За ефективної системи управління, що ототожнюється з відсутністю збоїв у операційній діяльності, останній підхід виступає єдиною можливим, що усуває в умовах економічної кризи зниження підприємством контролю над операційною діяльністю та, як результат, ймовірної втрати господарських активів, закономірним наслідком чого гіпотетично

виступає неминуче банкрутство.

Очевидна складність упровадження управління активами, інтегрованого в інституційну систему економіки, полягає у відсутності необхідного досвіду персоналу.

Останній підвищує ризики порушення операційної діяльності, викликане дією екзогенних чи ендегенних чинників.

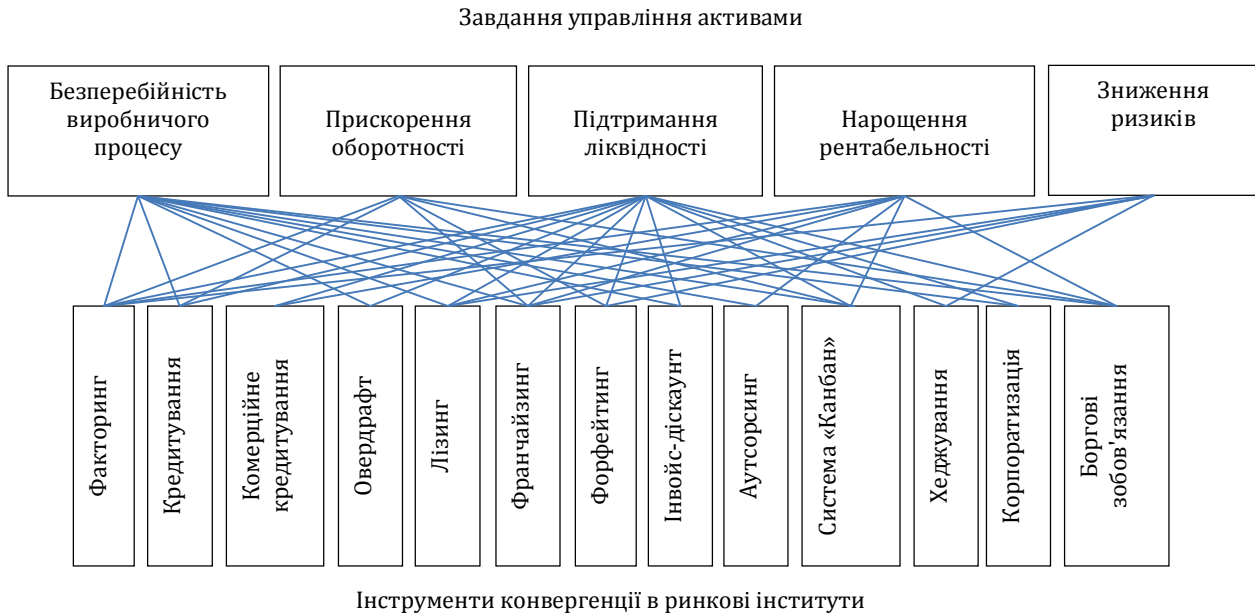

Рис. 2. Співвідношення між завданнями управління активами підприємств, фінансовими, кредитними та збутовими інструментами*

*Визначено автором

Водночас очевидні ефекти від конвергенції політики підприємства у інституційну систему економіки не викликають сумніву та вимагають швидкого впровадження не з точки зору додаткових фінансових зисків, а з точки зору можливого напрямку уникнення банкрутства. Наведені на рис. 2 напрями застосування інструментів конвергенції орієнтовані на вирішення конкретних функціональних завдань управління активами, ресурсами та фінансового менеджменту. Серед них подолання недоліків та чинних ризиків забезпечення безперебійного виробничого процесу запропоновано реалізувати на основі застосування таких інструментів, як: факторинг, кредитування, овердрафт, лізинг, франчайзинг, аутсорсинг, постачання точно в строк, корпоратизації та емісії боргових цінних паперів.

Гіпотетично набір запропонованих інструментів у ході виконання завдання безперебійності виробничого процесу забезпечує: розширення та диверсифікацію числа споживачів і одночасно збільшення масштабів господарських операцій; покриття нестачі в обігових засобах; поновлювані джерела фінансових активів операційної діяльності; оновлення основних засобів, інноваційний розвиток, збільшення масштабів виробництва та реалізації продукції; поновлення обігових засобів та інвестиційних ресурсів; територіальне розширення, перенесення збутових та виробничих функцій на потужності контрагентів; формування системи матеріально-технічного забезпечення за відсутності додаткових витрат на логістичні системи; інвестиційне розширення виробничих потужностей; формування частини обігових

засобів за рахунок ефективного управління кредиторською заборгованістю.

Для виконання завдання прискорення оборотності фінансових активів доцільним виглядає застосування таких інструментів, як: факторинг, кредитування, франчайзинг, форфейтинг, інвойс-дисконт та система «Канбан». Як показує світова практика, застосування зазначених інструментів здатне забезпечити: безперебійне постачання обіговими засобами; нарощення фінансово-інвестиційного потенціалу; формування сталих грошових потоків; прискорення погашення дебіторської заборгованості; зниження частки активів, заморожених у страхових резервах [6, с. 34].

Для підтримання ліквідності, як показують результати нашого аналізу, доцільним є застосування: факторингу, кредитування, овердрафту, лізингу, зворотного лізингу, франчайзингу, форфейтингу, інвойс-дисконту, системи постачання «Канбан», хеджування з метою страхування ризиків, корпоратизації та управління кредиторською заборгованістю на основі емісії боргових зобов'язань. Ефекти від застосування запропонованих інструментів використання ресурсів економічної системи полягають у: зростанні обсягів фінансових активів підприємства; покриття нестачі в обігових засобах; утворенні поновлюваних джерел позикових коштів та підтримання ліквідності; резервуванні коштів, вивільнених у ході формування основних фондів; надходженні фінансових ресурсів від реалізації основних фондів за лізинговою схемою; нарощенні грошового потоку; погашенні частини дебіторської

заборгованості; вивільненні фінансових ресурсів від економії витрат на утримання логістичних систем; зниженні впливу ризиків на грошовий потік; нарощенні фінансово-інвестиційного потенціалу та фінансових активів [7, с. 124, 127].

Очевидними інструментами нарощення рентабельності підприємства за рахунок використання потенціалу економічної системи виступають: факторинг, банківське та комерційне кредитування, лізинг, франчайзинг, аутсорсинг, постачання за системою «Канбан» та використання боргових зобов'язань у якості джерела акумулювання фінансових ресурсів від збільшення кредиторської заборгованості. Ефекти в ході застосування інструментів нарощення рентабельності за рахунок використання ресурсів економічної системи слід очікувати від: збільшення масштабів реалізації та економії на умовно-постійних витратах; фінансування розширення господарської діяльності; зростання масштабів; економії операційних витрат та витрат на залучення кредитних ресурсів [8, с. 50].

У напрямку п'ятого завдання управління активами – зниження ризиків – доцільним є використання: факторингу, як способу розподілу ризиків з фінансовою установою; лізингу, як способу перекладення ризиків на кредиторів; форфейтингу як засобу переуступки боргу та ризиків, з ним пов'язаних; франчайзингу як інструменту перерозподілу ризиків з контрагентами та хеджування як схеми їх страхування. Тобто очікувані ефекти від реалізації потенціалу економічної системи в

управлінні ризиками господарської діяльності підприємства гіпотетично формуються у: передачі ризиків фінансовим установам; їх перерозподілі з контрагентами; страхуванні за рахунок ефектів від укладання протилежних угод [5, с. 27].

З проведеного аналізу можна дійти до висновку, що за очевидного характеру потенційних ефектів від конвергенції в ринкові інститути слід пам'ятати, що ефективність їх застосування залежить, з одного боку, від розвитку інституційної системи економіки, а з іншого – від спроможності їх процедурної реалізації підприємством і насамперед кадрового забезпечення використання запропонованих інструментів. Тому, на додаток до розроблених пропозицій, слід констатувати, що завдання управління активами варто доповнити суто управлінськими завданнями роботи підприємства в області стратегічного та поточного менеджменту. Серед останніх невід'ємними завданнями виступають: формування інноваційної системи управління ресурсами та активами на основі конвергенції з господарсько-економічною системою; підготовка та залучення персоналу з досвідом реалізувати інструменти конвергенції підприємства в економічну систему; створення системи моніторингу ринкової кон'юнктури та розвитку інституційної системи економіки; реорганізації організаційних структур управління до структур відкритого типу, спільної участі контрагентів у формуванні господарських цілей, планів вирішення операційних, інвестиційно-фінансових, збутових та логістичних завдань.

Список літератури

1. Потапова Н. Процеси управління активами в логістичних системах [Текст] / Н. Потапова // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2008. – №15 (633). – С. 578–584.
2. Леонов Д. Гармонізація регулювання діяльності з управління активами інституційних інвесторів в Україні із законодавством ЄС: проблеми імплементації вимог MIFID [Текст] / Д. Леонов // Ринок цінних паперів України. – 2010. – № 9 – 10. – С. 53–68.
3. Долінський Л. Деякі аспекти кількісного аналізу ефективності управління активами інститутів спільного інвестування [Текст] / Л. Долінський, Ю. Павленко // Ринок цінних паперів України. – 2007. – №3–4. – С. 53–58.
4. Зачосова Н. Класифікація загроз сталості економічної безпеки компаній з управління активами [Текст] / Н. Зачосова // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – №3. – С. 7–12.
5. Бондаренко О. С. Моделі управління поточними ліквідними активами [Текст] / О. С. Бондаренко // Інвестиції : практика та досвід. – 2005. – №18. – С. 22–28.
6. Деркач М. М. Влияние институциональных факторов на переходные процессы в Украине / М. М. Деркач // Вісник Харківського державного політехнічного університету. Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Вип. 86. – Харків: ХДПУ, 1999. – С. 32 – 36.
7. Финансовый менеджмент : теория и практика [Текст] / Под ред. Чл.-кор. АМИР Е. С. Стояновой. – М. : Перспектива, 1996. – 482 с.
8. Александров Д. Правові форми здійснення управління активами в Україні [Текст] / Д. Александров // Підприємство, господарство і право. – 2006. – №5. – С. 48–52.

РЕЗЮМЕ

Олейник Лариса

Принципиально-критериальные подходы к конвергенции управления активами предприятия в институциональную систему экономики

Определен закономерный характер сложного состояния управления ресурсами и активами промышленных предприятий в современных условиях. Разработаны предложения по применению инвестиционно-финансовых, логистических и сбытовых инструментов управления товарно-денежными потоками в качестве средств мобилизации предприятием ресурсов и конвергенции в институциональную систему экономики.

RESUME

Oliynyk Larysa

Principle and criteria approaches to enterprise asset management convergence into institutional system of economy

Objective character of modern sophisticated state of resource and assets management of industrial enterprises is defined. The offers of the application of investment, financial, logistical and marketing tools of commodity-money stream management as a means of enterprises resources mobilizing and convergence into institutional system of economy are developed.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2013 р.